

BESLUT

Datum
2025-08-18

Dnr
11595-2024

Sid
1 (5)

Stf justitieombudsmannen
Karin Almgren

Kritik mot Kriminalvården, anstalten Halmstad, för utformningen av beslut om innehav av personliga tillhörigheter

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Kriminalvården, anstalten Halmstad. Han beskrev sammanfattningsvis att anstalten hade omhändertagit en cd-spelare som han fått av en medintagen och avser att förstöra den.

Utredning

JO hämtade inledningsvis in muntliga upplysningar från anstalten. Av dessa framgick att cd-spelaren hittades på AA:s rum, men att det inte gått att säkerställa vem den tillhör eller att han fått den från en annan intagen. Den har därför tagits om hand och kommer inte lämnas ut till anmälaren.

Därefter uppmanades Kriminalvården att yttra sig över det som AA fört fram i sin anmälan, och besvara följande frågor:

- Hur anser Kriminalvården att den situationen att en intagen ger bort sin egendom till en medintagen ska hanteras?
- Om det påträffas föremål i en intagens rum, som den intagne menar tillhör honom eller henne men det av någon anledning är oklart om så är fallet, hur anser myndigheten att situationen bör hanteras? Bör verksamhetsstället vidta några åtgärder för att reda ut hur det förhåller sig?

I sitt remissvar anförde Kriminalvården, genom chefen för sektionen för verksjuridik, följande:

Utredning

Uppgifter om omständigheterna har inhämtats från Kriminalvårdens region Väst, som i sin tur hämtat in följande uppgifter från anstalten Halmstad.

Det krävs ett särskilt beslut för att intagna ska få inneha elektronisk utrustning på sina bostadsrum. De intagna informeras om detta i början av verkställigheten. I samtliga innehavsbeslut anges att personliga tillhörigheter ska förvaras på det egna bostadsrummet nattetid och att de inte får överlåtas, utlånas, säljas eller lämna avdelningen.

De intagna ges inte någon skriftlig information om möjligheten att skänka bort sina tillhörigheter. Av säkerhetsskäl, bl.a. i form av risk för tvångsvisa överlåtelser och skuldreglering, uppmuntras inte byten av tillhörigheter. Om det efterfrågas, informeras intagna muntligen om hur de vid villkorlig frigivning eller permission kan skänka sina tillhörigheter. De intagna kan då lägga tillhörigheten i anstaltens postlåda med information om vilken intagen som är mottagare, eller skicka tillhörigheten med vanlig postgång.

AA är väl införstådd i aktuella rutiner, eftersom han tidigare har beviljats innehav av egendom. AA har inte ansökt om att få inneha den påträffade cd-spelaren. Det har inte heller kommit fram att någon intagen ansökt om att få skänka en cd-spelare till AA. Det finns inte någon dokumentation som visar att en cd-spelare har påträffats i AA:s bostadsrum, utöver den som han har tillstånd att inneha. En cd-spelare utan koppling till något tillstånd eller beslut har påträffats på avdelningen, men i ett annat bostadsrum. Denna cd-spelare saknar plomberingsnummer och kan därför inte knytas till någon intagen. AA har i samtal den 13 mars 2025 uppgett att den anmälda händelsen inte avser honom utan en medintagen. AA bekräftade i samtalet att den aktuella cd-spelaren inte har funnits på hans bostadsrum. Det finns inget som tyder på att denna cd-spelare tillhör AA. Det var därför rimligt att inte lämna ut den till honom.

Berörd befattningshavare har getts möjlighet att lämna sina synpunkter och framfört följande. Hon har inte varit inblandad i den anmälda händelsen utöver att hon i vakturen har sett en cd spelare utan markering eller koppling till någon intagen.

Rättslig reglering

Enligt 5 kap. 1 § fängelselagen (2010:610) får en intagen ta emot och inneha böcker, tidskrifter och tidningar, dock inte sådana som kan äventyra ordningen eller säkerheten eller antas motverka den behandling som han eller hon genomgår. I övrigt får en intagen ta emot och inneha de personliga tillhörigheter som är motiverade med hänsyn till att verkställigheten ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt.

Av 5 kap. 2 § fängelselagen framgår att de tillhörigheter som en intagen inte får ta emot och inneha får omhändertas och förvaras för den intagnes räkning. Tillhörigheter som omhändertagits ska lämnas ut till den intagne senast i samband med att han eller hon inte längre ska vara berövad friheten. En intagen får inte utan särskilt medgivande disponera pass och pengar som omhändertagits.

I 5 kap. 4 § första stycket fängelselagen anges följande. Lämnar en intagen kvar tillhörigheter i en anstalt ska tillhörigheterna förvaras där i tre månader från det att frihetsberövandet upphört. Om tillhörigheterna inte har hämtats ut inom denna tid, får de genom Kriminalvårdens försorg säljas eller, om det inte är möjligt, förstöras.

Enligt 14 § fängelseförordningen (2010:2010) ska en intagen underrättas när tillhörigheter som den intagne inte får ta emot och inneha omhändertas enligt 5 kap. 2 § fängelselagen. Kriminalvården ska dokumentera vad som har omhändertagits.

I allmänna råd till 5 kap. 1 § andra stycket fängelselagen i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:1) om fängelse, FARK Fängelse, anges bl.a. följande. Bedömningen av vilka personliga tillhörigheter som kan anses vara motiverade för att verkställigheten ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt och därmed kan tillåtas bör ta sin utgångspunkt i att ordningen och säkerheten ska kunna upprätthållas och att verkställigheten särskilt ska inriktas på åtgärder som förebygger återfall i brott. Mottagande och innehav av tillhörigheter som kan äventyra ordningen eller säkerheten, till exempel tillhörigheter som genom sin mängd försvårar visitation eller vållar sanitär olägenhet eller som kan antas motverka den behandling som den intagne genomgår är aldrig motiverat. Bedömningen av vad som kan anses motiverat kan

variera såväl mellan olika avdelningar och anstalter som mellan olika intagna och grupper av intagna. CD-spelare och hörlurar eller motsvarande tillhör de personliga tillhörigheter som normalt är motiverade.

I allmänna råd till 5 kap. 2 § fängelselagen i FARK Fängelse anges bl.a. följande. Ett omhändertagande av andra tillhörigheter än pass och pengar innebär inte någon annan inskränkning i den intagnes rätt att disponera tillhörigheterna utöver att han eller hon inte får inneha dem. Omhändertagande av personliga tillhörigheter kan ske till exempel vid kontroll av bostadsrum, kroppsvisitation eller granskning av försändelser. Personliga tillhörigheter som en intagen inte får ta emot och inneha behöver inte alltid omhändertas. Den intagne kan i stället, efter en skriftlig överenskommelse med Kriminalvården, förvara tillhörigheterna på särskilt anvisad plats inom anstalten, till exempel i ett skåp som både den intagne och Kriminalvården har nyckel till. Tillhörigheter som den intagne förvarar på detta sätt behöver inte dokumenteras

Av JO:s beslut den 7 juni 2023, dnr 7564-2021 m.fl. framgår bland annat följande. En intagen i anstalt förlorar i princip inte sin rättsliga handlingsförmåga. I fängelselagen, fängelseförordningen och Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse finns det emellertid bestämmelser som innebär inskränkningar i rättigheter som annars tillkommer enskilda. Det finns dock inte några regler som begränsar en intagens möjlighet att disponera över sina personliga tillhörigheter, bortsett från omhändertagna pass och pengar, genom att låna ut eller överlåta dem. Det går alltså inte att förbjuda en intagen att ge bort eller sälja sådan egendom. En annan sak är att intagnas faktiska åtkomst till sådana tillhörigheter som det nu är fråga om kan begränsas genom reglerna om omhändertagande och innehav.

Av avsnitt 5.1.3 i Kriminalvårdens handbok om personliga tillhörigheter - fängelse (2013:1) framgår följande. Det förekommer också att en intagen vill ta emot tillhörigheter från en annan intagen. I vissa fall sker detta för att reglera skulder som uppkommit på anstalten eller kan utgöra ett led i en brottslig verksamhet. Frihetsberövade personer behåller i princip sin rättsliga handlingsförmåga. Om tillhörigheten som sådan får tas emot och innehas är det därför tveksamt om det går att neka mottagandet. En bedömning får göras i det individuella fallet. En annan sak är att innehav av tillhörigheter som typiskt sett kan användas som betalningsmedel liksom innehav av sådant som på annat sätt kan äventyra ordningen eller säkerheten, t.ex. rymningsplaner, kan nekas.

Kriminalvårdens bedömning

Av utredningen framgår att den anmälda händelsen inte avser AA utan en av hans medintagna. Aktuell cd-spelare har således inte påträffats i AA:s bostadsrum på det sätt som framgår av JO:s tjänsteanteckning. Vidare har det inte kommit fram att cd-spelaren har skänkts till AA eller att den på annat sätt tillhör honom. AA har inte heller ansökt om att få inneha den. Därmed har det varit riktigt att inte låta AA ta emot cd-spelaren eller förvara den tillsammans med hans tillhörigheter.

Av utredningen framgår dock även att anstalten Halmstad i beslut om innehav anger att egendom som besluten avser inte får överlåtas, utlånas eller säljas. Enligt Kriminalvårdens bedömning saknas stöd i lag för sådana förbud. Kriminalvården konstaterar även att myndigheten tidigare har kritiserats med anledning av liknande formuleringar i innehavsbeslut vid anstalten Skogome (JO:s beslut den 7 juni 2023, dnr 7564-2021). Anstalten Halmstad har informerats om denna bedömning och med anledning av det inlett en översyn av sina rutiner och ett arbete för att ta bort den aktuella formuleringen i beslut om innehav.

Vidare besvarar Kriminalvården de två frågor som JO har ställt enligt följande.

Om en intagen vill skänka bort sin egendom till en medintagen, bör Kriminalvårdens personal informeras om detta. Den intagne som är mottagare av

gåvan bör då ges möjlighet att ansöka om tillstånd för att ta emot och inneha egendomen. Om ett sådant tillstånd nekas, kan egendomen förvaras på lämplig plats efter skriftlig överenskommelse mellan den intagne och Kriminalvården eller omhändertas och förvaras av myndigheten enligt 5 kap. 2 § fängelselagen. Den intagne ska då enligt 14 § fängelseförfordningen underrättas om omhändertagandet.

Om det påträffas föremål i en intagens rum, som den intagne menar tillhör honom eller henne men det av någon anledning är oklart om så är fallet, bör det utredas om det finns något innehavsbeslut avseende föremålet. Om ett sådant beslut saknas, bedömer Kriminalvården att den intagne bör ges möjlighet att ansöka om tillstånd att ta emot och inneha föremålet.

AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Rättslig reglering

Kriminalvården har i sitt yttrande redogjort för relevant rättslig reglering.

Bedömning

Av remissvaret framgår att den anmälda händelsen inte avser AA utan en medintagen, på vars bostadsrum det har påträffats en cd-spelare som inte kunnat knytas till någon intagen. Detta skiljer sig från innehållet i de muntliga upplysningar som JO inledningsvis fick från anstalten. Jag vill med anledning av detta understryka vikten av att tjänstemän som lämnar upplysningar till JO gör detta efter bästa förmåga samt själva försöker att hjälpa till och tänka efter vad JO kan behöva få veta (se JO:s beslut den 7 mars 2025, dnr 4605-2024, och JO 2024 s. 206, dnr 6048-2023 m.fl.).

Det som har framkommit om hanteringen av den specifika cd-spelaren ger inte anledning till några uttalanden från min sida. Av remissvaret framgår emellertid att anstalten Halmstad i beslut om innehav av personliga tillhörigheter anger att den egendom som beslutet avser inte får överlåtas, lånas ut eller säljas. Som Kriminalvården konstaterat saknas det stöd i lag för sådana förbud, och JO har tidigare kritiserat en annan anstalt för att ha utformat innehavsbeslut på det sättet (se beslut den 7 juni 2023, dnr 7564-2021 m.fl.). I beslutet påtalades att en intagen i anstalt i princip inte förlorar sin rättsliga handlingsförmåga och att det, med undantag för omhändertagna pass och pengar, inte finns lagstöd för att förbjuda intagna att ge bort, sälja eller låna ut sin egendom. Att det nu har klarlagts att anstalten Halmstad formulerar innehavsbeslut på detta sätt är anmärkningsvärt och förtjänar kritik. Det har dock anförts i remissvaret att anstalten informerats om vad som gäller och att det inletts ett arbete för att ta bort den aktuella formuleringen. Jag förutsätter att detta nu har gjorts.

Kriminalvården har uppgett att om en intagen vill ge bort egendom till en medintagen, bör det hanteras så att personalen informeras om detta varpå mottagaren ges möjlighet att ansöka om tillstånd att ta emot och inneha egendomen. Om sådant tillstånd nekas kan egendomen förvaras på lämplig plats efter överenskommelse med den intagne, eller omhändertas och förvaras av myndigheten. Ett liknande förfarande beskrevs i det nyss nämnda ärendet, och som det då konstaterades hade JO inga invändningar mot det. Jag har inte heller

några synpunkter på den beskrivna hanteringen när det i ett bostadsrum påträffas ett föremål och det är oklart vem detta tillhör.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av stf JO Karin Almgren. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Emma Söderberg Majanen har föredragit ärendet och byråchefen Catrine Björkman har deltagit i beredningen.